

فرا ترکیب تحلیل‌های موجود درباره اعتراض‌های ۱۴۰۱ ایران*

سمیه توحیدلو^۱

چکیده

نیمه دوم سال ۱۴۰۱ درگیر حوادث و اعتراض‌هایی بود. در میانه این اعتراض‌ها جامعه‌شناسان متعددی به تحلیل وقایع پرداختند. مقاله حاضر فرا ترکیبی از تحلیل‌های آن‌ها (۴۰ سخنرانی در انجمن جامعه‌شناسی ایران و مجموعه ۴۶ یادداشت تحلیلی) درباره این اعتراض‌ها است. تلاش شده ضمن ارائه نیم‌رخ از اهم مطالب مطرح شده، درباره علل، چیستی و پیامدهای این اعتراض‌ها از منظر تحلیل‌گران، این موارد جمع‌بندی و ارائه شود. بر این اساس نظریه‌های غالب به‌کارگرفته شده، فاصله‌ای که هر تحلیل‌گر نسبت به اعتراضات داشته و پنج دسته‌بندی نظری (کارکردگرایان، همبستگی‌گرایان، تفسیرگران فرهنگی، پیروان جنبش‌های جدید زندگی و اهمیت‌دهندگان به روابط و گره‌های اجتماعی) از مجموعه تحلیل‌ها ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: جنبش‌های اجتماعی، اعتراض‌ها، انجمن جامعه‌شناسی ایران، فرا ترکیب

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۶؛ تاریخ تایید: ۱۴۰۲/۰۳/۰۱)

Doi: <http://10.22034/JSI.2023.1996220.1650>

* مقاله علمی پژوهشی؛

۱. استادیار پژوهشکده مطالعات اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران
s.tohidlou@ihcs.ac.ir

مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره بیست و سوم، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۱، ص ۱۷۹-۱۴۵

مقدمه

شهریور ۱۴۰۱ و مرگ مهسا امینی در ایران زمینه‌ساز اتفاقات گسترده‌ای بود. اتفاقاتی که به تحلیل بسیاری از کارشناسان دارای عمق اجتماعی بسیار بوده و تغییرات فرهنگی - اجتماعی بسیاری را در درون خانواده‌های ایرانی به همراه داشته است. پدیده‌ای که هم مظاهر بیرونی و خیابانی آن و هم همراهی رسانه‌های داخلی و خارجی با آن متنوع بوده است. فهم اتفاقات چندلایه نیمه دوم سال ۱۴۰۱ از آن رو بسیار پراهمیت است که بخش‌های زیادی از بدنه اجتماعی را درگیر کرده و هم‌نشست یا تلاقی مسائل متنوعی در ایران بوده و شکاف‌های متعددی را فعال کرده که در اعتراض‌ها خود را نشان داده است.

اعتراض‌های اخیر را بسیاری در ارتباط با جنبش‌های اخیر جهانی، جنبشی شبکه‌ای و مرتبط با حیات برشمردند و تحلیل کردند. نشست‌های گفتگویی متنوعی تشکیل داده شد و همزمان با اتفاق‌ها اصحاب علوم اجتماعی درباره آن سخن گفتند. مقاله حاضر تلاش می‌کند دسته‌بندی و فرامطالعه‌ای از نظر کارشناسان علوم اجتماعی در این موضوع عرضه بدارد. این متن برای پاسخگویی به پرسش‌های زیر تدوین شده است:

- ۱- ویژگی و ماهیت جنبش‌های جدید چیست؟
- ۲- ماهیت اعتراض‌های ۱۴۰۱ را چگونه می‌توان ارزیابی کرد؟
- ۳- مؤلفه‌ها و نیروهای درگیر اعم از زنان، جوانان، قومیت‌ها و ... چه نسبتی با این اعتراض‌ها برقرار کرده‌اند؟
- ۴- پیامدهای این اعتراض‌ها چیست؟
- ۵- با توجه به وقوع این اعتراض‌ها چه آینده‌ای را می‌توان برای ایران متصور بود؟

برداشت نظری از انواع جنبش

درباره انواع حرکت‌های اعتراضی، اعم از انقلاب، شورش، جنبش و ... تقسیم‌بندی‌های متفاوتی به دست داده شده است. پژوهشگران اجتماعی بسته به رویکرد نظری خویش بر این دسته‌بندی‌ها صحنه گذاشته اند. به عنوان مثال چارلز تیلی^۱ نظریه‌پرداز جنبش‌های اجتماعی انواعی برای کنش‌های جمعی اعتراضی برشمرده است. این کنش‌ها جنبش‌های اجتماعی از نوع قدیم و جدید، شورش، انقلاب و تحرک طبقه‌ای را شامل می‌شود. هرکدام از این کنش‌ها بسته به نوع

1. Charles Tilly

سازماندهی، رهبری، متمیزه یا جمع‌گرا بودن، فراگیر یا مختص یک طبقه بودن، با خشونت یا آرام بودن و ... تعریف می‌شوند. (تیلی، ۱۹۷۸)

دوناتلا دلاپورتا^۱ و ماریو دیانی^۲ چهار دیدگاه مسلط را در تحلیل جنبش‌های جمعی مشخص کرده‌اند: دیدگاه رفتار جمعی، بسیج منابع، فرایند سیاسی و جنبش‌های اجتماعی جدید. دیدگاه رفتار جمعی توجه تحلیل‌گران را به عمل جمعی به مثابه فعالیتی معطوف به معنا جلب می‌کند. این دیدگاه در مکتب کنش متقابل نمادین ریشه دارد. از دیدگاه این مکتب رفتار جمعی ریشه پیدایش جنبش‌های اجتماعی، همزیستی نظام‌های ارزشی متعارض و گروه‌هایی است که با یکدیگر برخورد دارند. رویکرد بسیج منابع بر اهمیت اجزاء عقلانی و استراتژیک پدیده‌های به ظاهر غیرعقلانی تأکید می‌ورزد. در واقع این گروه بازیگران آگاهی هستند که انتخاب‌های عقلانی انجام می‌دهند. رویکرد فرایند سیاسی توجه خود را بر جنبش‌های اجتماعی به مثابه بازیگران اصلی جدید در تجمیع و نمایندگی منافع مختلف معطوف نموده است. و بالاخره کانون اصلی نظریه فرایند سیاسی وجود ارتباط میان بازیگران سیاسی نهادی و اعتراض‌کنندگان است. (دلاپورتا و دیانی، ۱۳۹۰: ۱۶-۲۹)

آلن تورن^۳ از دیگر کسانیست که به جنبش‌های اجتماعی جدید پرداخته است. تورن نوع اول موضوع رفتار جمعی را ناظر بر کنش منازعه‌ای با هدف دفاع، بازسازی یا انطباق دادن عنصری مخدوش از نظام اجتماعی تعریف می‌کند. دومین نوع منازعه را مناقشه نامیده که ساز و کار است برای تغییر دادن تصمیمات. سومین نوع منازعه «جنبش اجتماعی» است که در آن کنش منازعه‌ای معطوف به دگرگون کردن روابط سلطه است. روابطی که بر مهم‌ترین منابع فرهنگی (تولید، دانش و قواعد اخلاقی) حاکم است. او به سه نوع جنبش اجتماعی اشاره می‌کند. جنبش‌های فرهنگی مانند جنبش زنان که می‌خواهد تصویر کنونی از سوژه را براندازد. دوم جنبش‌هایی اجتماعی مانند جنبش‌های کارگری که از حالت طبقه در خود به حالت طبقه برای خود تبدیل می‌شوند. و سوم جنبش‌های اجتماعی - تاریخی مانند جنبش‌های آزادی‌بخش ملی که در عرصه تاریخمندی قرار ندارند، بلکه در حفاصل گذار از یک جامعه به نوعی دیگر از جامعه قرار دارند. (تورن، ۱۴۰۰: ۱۰۸-۱۱۸)

1. Donatella della Porta
2. Mario Diani
3. Alain Touraine

کاستلز^۱ درباره جنبش‌های اجتماعی جامعه شبکه‌ای سخن گفته است. هرگونه کوشش جمعی برای پیشبرد منافع مشترک یا تأمین هدف اصلی از طریق عمل جمعی خارج از حوزه‌های رسمی را جنبش اجتماعی گفته‌اند. جنبش‌های اجتماعی در سرتاسر تاریخ تولیدکننده ارزش‌ها و هدف‌های جدید بوده‌اند که نهادهای جامعه براساس آنها دگرگون شده‌اند. این جنبش‌ها با ساخت خود در آغاز از طریق فرایند ارتباط مستقل فارغ از کنترل صاحبان قدرت نهادینه، ضد قدرت را اعمال می‌کنند. کاستلز به ذکر مشخصات جنبش‌های شبکه‌ای و ارائه الگوهای این جنبش‌ها در دهه اخیر پرداخته است. او باور دارد که در این جنبش‌ها فضا و مکانی برای بروز و ظهور اهمیت دارد. (کاستلز، ۱۳۹۳: ۱۱-۱۷)

هارت و نگری نیز به جنبش‌های اجتماعی جدید به عنوان روابط اجتماعی جدیدی که مبتنی بر اسمبلی‌ها هستند نظر می‌کنند. این جنبش‌ها را ویژگی انبوه خلق می‌دانند. ایشان درباره نوع رهبری، استراتژی‌ها، مفاهیم اصلی این جنبش‌ها و کارافرینی انبوه خلق سخن گفته‌اند. (هارت و نگری، ۱۴۰۱: ۳۵-۳۸)

درباره جنبش‌های اجتماعی سخن بسیار است. برگر و لاکمن نیز درباره تغییرات فرهنگی و ویژگی‌های برساخت فرهنگی، دورکیم، موس و باورمندان به همبستگی در همین حوزه تغییرات اجتماعی و جنبش‌ها را بررسی کرده‌اند. برخی هم با نگاهی کارکردگرایانه جنبش‌ها را نتیجه کژکارکردها و یا دردسترس نبودن حکمرانی خوب دانسته‌اند. هرچه هست گروه‌های مختلفی در این موضوع اندیشیده‌اند و درباره جنبش‌ها نظریاتی عرضه داشته‌اند. در مقاله حاضر جنبش‌های اجتماعی جدید مدنظر است و با ادبیات متعلق به آن تحلیل‌ها به انجام رسیده است.

روش مطالعه

از روش‌هایی که برای بررسی و ترکیب پژوهش‌های موجود در یک حوزه، مورد استفاده قرار می‌گیرد می‌توان به فرامطالعه اشاره کرد. با به‌کارگیری روش فرامطالعه می‌توان نتایج پژوهش‌ها را با یکدیگر ترکیب کرد و روابط تازه‌ای میان پدیده‌های اجتماعی کشف نمود. (گلاس، ۱۹۷۶) یکی از اقسام فرامطالعه، فرا ترکیب است که تحلیل کیفی محتوای مطالعات اولیه است. (بنچ و دی، ۲۰۱۰)

1. Manuel Castells

فرا ترکیب نوعی روش تحقیقی است که برای ترجمه‌های تفسیری و با ایجاد تئوری با بهره‌گیری از یکپارچگی و مقایسه یافته‌های مختلف استفاده می‌شود. (بک، ۲۰۰۲: ۹۵) این روش با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های مختلف به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با استفاده از این روش دانش فعلی را ارتقا می‌دهد و دید جامع و گسترده‌ای را در زمینه مسائل به وجود می‌آورد. (زیمر، ۲۰۰۶: ۳۱۲-۳۱۶)

این پژوهش ماحصل مطالعه و تحلیل بخشی از دیدگاه‌های مرتبط با اعتراضات اخیر (جمع‌آوری شده در بخش یادداشت ماه - نظرات جامعه‌شناسان درباره اعتراضات در سایت انجمن جامعه‌شناسی ایران)، در کنار تحلیل محتوای سلسله نشست‌های انجمن جامعه‌شناسی ایران (۱۰ نشست و ۴۰ کارشناس ذیل عنوان «اعتراضات ۱۴۰۱، چیستی و چرایی» از آبان تا بهمن ۱۴۰۱) و همینطور مجموعه نظرات تحلیلی پراکنده در قالب کتب درباره جنبش‌های پیشین و شرایط ایران است. در ابتدا کلیه این نظرها مورد مطالعه قرار گرفته و نکات مهم در جدول‌هایی که در ادامه خواهد آمد تلخیص شد. بر مبنای پرسش‌های ابتدایی کوشش شد جمع‌بندی اولیه‌ای از پاسخ‌ها و دسته‌بندی دقیقی از مجموعه نظرها و دیدگاه‌های جامعه‌شناسان در قالب علت، چیستی و پیامدها ارائه گردد.

نکته حائز اهمیت این است که پاسخ چیستی و چرایی را می‌توان با توجه به پیمایش‌ها، آمار و منابع گسترده دیگری نیز داد که به نوعی در دسترس هستند. بسیاری نیز پیشتر و دقیق‌تر به آن پرداخته‌اند. اگر در جمع‌بندی‌های این متن به این دسته از اطلاعات اشاره نشده از این روست که در این جستار تلاش شده بیش از هرچیز به فرا ترکیب نکات یادشده توسط اصحاب علوم اجتماعی اشاره شود. هرچند که تنافری بین این دو دسته اطلاعات وجود ندارد. در ادامه نیم‌رخ محتوایی ۴۰ سخنرانی و ۴۶ یادداشت در قالب جدول‌های توصیفی ارائه خواهد شد.

جدول‌های توصیفی

محتوای کانونی سخنرانی‌های نشست‌های انجمن

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها
۱	ماهیت اعتراض‌ها	سعید معیدفر	جنبش‌های اجتماعی	اشاره به گروه‌های ناکام مانده - شکاف مبتنی بر هویت و سبک زندگی و ایجاد پیوستگی بین گروه‌های مختلف در

فرا ترکیب تحلیل‌های موجود دربارهٔ اعتراض‌های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها	
۲	چیستی و چرایی اعتراض‌ها	میرطاهر موسوی	سرمایه اجتماعی	گسست از هویت‌های رسمی پیشین	
				وعددهای محقق نشده درباره آزادی و عدالت چه در شعارها و چه در برنامه‌ها - نزول شدید سرمایه اجتماعی و اعتماد - امید به دموکراسی در کنار بیم از آینده نامعلوم - جمع‌بست همه جنبش‌های پیشین	
				فرهنگ ایران زنانه و خالق امر اجتماعی در مقابل فرهنگ قبیله با معیار فتح - مقاومت تاریخی فرهنگ زنانه در برابر فرهنگ قبیله - تجربه جهانی مقابله با پدرسالاری و مقابله با تصور صغیر دانستن	
		اسماعیل خلیلی	رویکرد تاریخی اسطوره‌ها	جنبش‌های اجتماعی	مبتنی بر شناخت واقعیت - هیچ تحلیلی قطعی نیست - خشونت زمانی که ساختار حکمرانی پروای اصلاح نداشته باشد - نگاه ایدئولوژیک برآمده از سنت، تکثر را به رسمیت نمی‌شناسد.
					چسبندگی به تاریخ و زوال اعتماد اجتماعی
					چسبندگی به تاریخ و زوال اعتماد اجتماعی
اسدالله نقدی	توسعه شهری	توسعه شهری	جامعه به شدت شهری شده و ملزوماتش ظهور حاشیه نشینی است - دانشگاه‌سازی و ملزوماتش که ایجاد محرومیت نسبی و توقعات فزاینده می‌کند. - فضای مجازی و ساخت جوان جمعیت - ناهم‌خوانی ارکان جامعه‌پذیری و گسترش تبعیض و فساد - از بین رفتن و تغییر گروه‌های مرجع		
			نیاز به برون‌ریزی، عینی‌سازی و درونی‌سازی فرهنگ - جامعه برساخته اجتماعی و حاصل برون‌ریزی جهان‌های معنایی انسان‌ها - عینیت یابی از طریق فرایند نهادها و نظام‌های هنجاری - مشروع‌سازی و جامعه‌پذیری در درونی‌سازی - دیالکتیک جامعه و انسان از این طریق دچار شیء‌وارگی و اختلال شده - زیست جهان‌های اجتماعی متکثر - مقدس‌سازی باعث بیگانه شدن انسان		
			ابوالفضل مرشدی	برساخت‌گری برگر	

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها		
				با نهاد شد.		
۳	پیامدها و آینده اعتراض‌ها	مقصود فراستخواه	تحلیل مومنتومی و لحظه مهسائی	دگر جنبش و شبکه‌ای از جنبش‌های هویتی جدید (زنان - نسلی - سبک زندگی - حقوق بشر - عدالت‌خواه - دانشجویی - قومی - زبانی - مذهبی - آیینی - دیاسپورا - اختیارات‌خواهی - دگرگشت‌های ارزشی - هویت‌های حرفه‌ای و صنفی - عرف‌گرایی و دین‌زدایی) وجوه مشخصه: ۱- نیروی جنبش نادیده گرفته شده‌ها ۲- رسانه و اینفلوئنسرهای اجتماعی ۳- دگرجا و دگر مکان ۴- منطق فعال بودگی عملکردی و نامنظم ۵- چرخش پارادایمی و ایجاد تخیل جمعی تازه ۶- شکل‌گیری عادت‌واره‌های تازه و انتظارات متفاوت نسبت به گذشته ۷- فعال شدن ذخایر بخش میانی جامعه از منظر اعتراضی ۸- آینده از منظر روابط دولت و جامعه: حالت اول دولت گفتگو و جامعه توانمند، حالت دوم دولت بی‌گفتگو و جامعه توده‌ای (بی‌ثباتی و ناامنی)، حالت سوم دولت گفتگو و جامعه توده‌ای (طفیلی‌گری)، حالت چهارم دولت بی‌گفتگو و جامعه توانمند (جنبش اعتراضی با بلوغ بیشتر)		
				بهاره آروین	کارکردگرایی	تحول فرهنگی جاری در حوزه زنان و سبک زندگی - پتانسیل نقطه عطف در جامعه و عقب‌نشینی حکومت نسبت به تغییرات
				نعمت فاضلی	نظریه فرهنگی و رویکرد لاکمن	تاکید بر جنبش فرهنگی و با استناد به نگاه لاکمن فرهنگ برای معنا کردن و سامان دادن واقعیت شکل می‌گیرد. - بدون حداقل دو گفتمان نظام‌ها از پویایی بازمانده و به لحظه انفجاری می‌رسند و این زمانی است که ایدئولوژی جای فرهنگ نشست و لذا بعد از انفجار نظام معنایی متفاوتی شکل گرفت. برجسته کردن بدن، هنر و زیبایی‌شناسی و سپهر نشانه‌شناسی در حال ظهور
فهیمة بهرامی	گلدستون و برهم نشست بحران‌ها	واکنشی همه جانبه به تحقیر سیستماتیک، سرکوب، فقر گسترده، پدرسالاری - گلدستون و روی هم نشست بحران‌های مختلف - عقب افتادن از متوسط زمان جهانی - بلوک نخبگان از قدرت جدا می‌شود - برهم نشست				

فرا ترکیب تحلیل‌های موجود دربارهٔ اعتراض‌های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها
				تبعیض‌ها
۴	دانشجویان و اعتراض‌ها	مهدویان - شکوری - برخورداری - نوذری - رجبی - احمدی	فرهنگی و دانشجویی	نقد اساتید و فضای دانشگاهی . اشاره به بحث‌های فرهنگی و برگر و لاکمن . اشاره به فرایند جنبش دانشجویی در دهه‌های مختلف و اثرگذاری ایشان . لزوم تلاش برای عدم انقطاع . بازگشت به اصول فرهنگی و ملی و تمرکز بر آن‌ها
		فاطمه سادات علمدار	نگرش تاریخی حجاب	سیر تاریخی نگاه به زنان و حجاب در دوره باستان تا قاجار - بازبینی قانون حجاب و تفاوت‌های زنان درباری، شهری، روستایی و عشایری -
	شیما کاشی	نگاه تاریخی و عاظ عامه‌پسند به زنان	گسست از نظام سنتی و مذهبی - جنبش در نسبت با طبقه متوسط - مسئله محوری روحانیون در دوران پهلوی نه آزادی سیاسی، نه استبداد و نه عدالت و نه عقب‌ماندگی، مسئله محوری هراس از بدن زن و فساد بوده است. هراس از شهر مدرن در نگاه دینی با هراس از زن همراه شده است. -	
۵	زنان و اعتراض‌ها	نفیسه آزاد	بازنمایی زن در جمهوری اسلامی	این خیزش زنانه هست اما فمینیستی نیست. موضوع تفکیک زن سنتی و معمولی - زن تراز جمهوری اسلامی و زن مدرن - زن تراز در تمایز از زن فمینیست غربیست - تغییرات قانون خانواده و به همین ترتیب اولین گروه مخالفان از زنان - زن عامی هم از خانه به خیابان آمده و کنش‌ها از خانه به خیابان آمدند - زن تراز بار بیشتری برداشت. زن مدرن هم به نتیجه نرسید و زن عامی هم به خواسته‌هایش نرسید.
	فاطمه موسوی و پایه	جنبش زنان	جنبش زنان	جنبش زنان از ۱۲۰ سال پیش سابقه داشته است. موضوع نشریات و قانون خانواده باعث شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی جدید شد.
۶	رسانه و اعتراض‌ها	حسن نمکدوست	وضعیت رسانه‌ها در ایران	رسانه را باید با سه مفهوم تهدید، تبعیض و تحقیر شناخت - تغییرات اجتماعی است که امتدادش در رسانه‌ها دیده می‌شود - ضرورت اخذ مجوز، انحصار، سانسور، مالکیت و

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها
				مدیریت دولت بر عموم رسانه‌ها
		هادی خانیکی	جامعه شبکه‌ای شده	بررسی تجربه‌های سیاسی که مبتنی بر شکاف نسلی، جنسیتی، زنانه شدن، متکثر شدن، ارزش‌های اجتماع به رسانه‌ها جهت می‌دهند. - جامعه متصلب و جامعه ضعیف باعث دگردیسی در رسانه‌ها می‌شود - جامعه فردگرا و مادی‌گرا در هر ساحتی ما و دیگری می‌سازد و اعتماد به نهادها کم است.
		مرضیه ادهم	بازنمایی رسانه‌ها	رسانه باعث احساس قدرت و شنیده شدن صدای افراد بی صدا - هکرها، نخبه‌گراها و جماعت‌گراها در رسانه‌های مجازی فعالند - نقد نگاه سلبی
		پدرام الوندی	پسا حقیقت	موضوع پسا حقیقت و مفهوم نوسازی - شک‌گرایی نسبت به فکت‌های اساسی - برخی تبدیل می‌شوند به تاجران تردید - موضوع تعهد به حقیقت و روح اصلی روزنامه‌نگاری
۷	دین و اعتراض‌ها	مهراب صادقی‌نیا	هویت شیعه	شیعیان همیشه گروهی اپوزیسیون، باهویت اعتراضی در نسبت با حاکمیت-وجود الهیات پرهیز و تحفظ ابهام به عنوان ویژگی نهاد دین جایی برای مسئولیت‌پذیری حتی در رساله‌های علمیه هم نگذاشته است. - جامعه ایران سلف سرویسی شده و سودمندی و مصلحت جای درستی مسائل را گرفته است. - مقابله دین سیاسی و دین سنتی و هویتی - ترس لیبرالیسم و سکولاریسم کمتر از ترس از بین رفتن حکومت فرقه ایست - چالش اصلی از بین رفتن اقتدار اخلاقی نهاد دین است.
		آرمان ذاکری	بازخوانی مفاهیم دینی جنبش	اصالت زندگی و غریزه صیانت نفس و محافظه‌کار - چرخه خشونت دائمی نیست و واکنشی و پراکنده است - تقدس زدایی در امر دینی - متکثر و گزینشی شدن وعاطفی شدن - افول اقبال به قرائت رسمی و رشد گرایش معنوی - کاهش دینداری به ازای تحصیلات - افول مناسک فردی و افزایش مناسک جمعی قشری - جنبش بیان دینی ندارد، مطالبه دینی ندارد، نقد دینی دارد - رنگ‌های مختلف دینداری سرخ، سیاه، سبز، صورتی

فرا ترکیب تحلیل‌های موجود دربارهٔ اعتراض‌های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها
		محسن حسام مظاهری	بازخوانی نیروهای دینی از منظر ترس و تردید	فراگیری و گستردگی اعتراضات مطلقاً دینی نیستند (شعارها، نمادها و شخصیت‌ها فراخوان نمی‌شوند) - ضدروایت‌های دینی هم از استقبال برخوردار نمی‌شود. (سال ۸۸ واژه دینی فتنه گرفته بود و امسال نه) - دو فاکتور ترس و تردید مهم است - بخش‌هایی از جامعه با شتاب به تردید نسبت به رابطه قبلی با نهاد دین پرداختند. ترس نیروهای سنتی از دست دادن هویت و ترکیب با اسلام سیاسی و شکل‌گیری اتحاد نانوشته محتمل است. - تحولات دینداری برآمده از وزن‌کشی نیروهای ترس و تردید است.
		پویا علاء‌الدینی	تعریف از حکمرانی و نسبتش با تخصص	فراهم بودن امکان اظهار نظر، ثبات سیاسی، فقدان خشونت، اثربخش بودن حکمرانی، کنترل فساد اداری و مالی مظاهر حکمرانی خوب است. - یک گروه تکنوکرات تحصیل‌کرده به کار گرفته و بقیه حذف شدند. طبقات متوسط تازه شکل گرفته متشکل نیستند - گفتمان اقتصاد سیاسی و گفتمان حکمرانی دقیق نداریم. - مشکل حصولی شدن
		کوثر یوسفی	فرایندهای حکمرانی	پرداختن به فرایندهای ایجاد قوانین جدید و دانش علوم انسانی در حال تکوین - فرایند قانون‌گذاری (اتفاق در جامعه، نظر کارشناسی متخصصین، هیات ژوری بازتاب دهنده احساسات و فهم مردم)
		محمد رضا جوادی یگانه	بازخوانی تاریخی نسبت قانون و دین	دیالوگ میان ناشنویان داریم. - پرسش از عقب ماندگی منجر به استبداد، گفتمان‌های پیشین توان حل کردن نداشتند. - دو پاسخ به عقب ماندگی و استبداد، مشروطه و انقلاب اسلامی بوده - توجه به نحوه کنار هم نشستن دین و قانون در گروه‌های مختلف و بازگشت به مشروطه و رفع ابهام از آن
		محمد فاضلی	نشانه‌های حکمرانی خوب و بد	نبود احساسات اثربخشی، احساس قدرت، روایت مشترک از خود و حکومت - تولید و توزیع و مصرف نمادها بین مردم و حکومت محل مناقشه است. مسائل مهم: ۱-
۸	کیفیت حکمرانی و اعتراض‌ها			

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه‌ها
				بی‌طرفی حکومت در اعمال سیاست‌ها (نظام تبعیض و گزینش مانع بی‌طرفی) حکومت تجلی خواسته‌های اخلاق عمومی نیست و قدرت تصمیم‌گیری خوب در مسائل سخت از بین می‌رود. ۲- حاکمیت قانون ۳- بی‌طرفی و اثربخشی ۴- ثبات ۵- اصل سودمندی - بوروکراسی در فقدان روح انسجام بخش ماشین بیشینه‌ساز منافع بوروکرات‌ها، وجود نهادهای موازی بخاطر بی‌اعتمادی، داشتن هدف‌های متناقض در نظام سیاسی
		جبار رحمانی	ناهمخوانی عقل اساطیری با عقل ابزاری	ایده تنگنای زندگی - نگاه اسطوره‌ای - غلبه گفتمان «تکلیف» - زیرساخت‌های بوروکراتیک دچار بحران و عقل دنیوی یا ابزاری مختل شده - نگاه تولایی معطوف به عقل اساطیری، تعهد، جهاد، کژکارکردهای اسطوره - نگاه تیرایی معطوف به ایجاد دیگری‌ها و حذف آنها
۹	زندگی و اعتراض‌ها	محمد رضا کلاهی	تاریخی دیدن برای فهم جنبش	پرهیز از رمانتیزه کردن اتفاقات - توجه به لحظه‌های رهایی بخش و سرکوب کننده - وجه فراگیر در خواست بازشناسی امر متفاوت (تبعیض جنسیتی، مذهبی، قومیتی و ... به میدان آمده) - این لحظه انقلابی نمایی لحظه پوپولیستی است. - پرهیز از تاریخ زدایی از جنبش و شبه تاریخ سازی و یا بسیار درازدامنه دیدن - تلاش برای رهایی جریان عام دموکراسی خواهی - یوتوپایی ندیدن مدرنیته، آنچه با آن مواجهیم پیامد مدرنیته است. - درگیر دوگانه‌سازی نیست. حتی دوگانه اصلاح و انقلاب دستخوش تردید است. - باید مسئله را از جنس امر اجتماعی دید نه امر نظری و یا امر اعتقادی صرف.
		شیوا علی‌نقیان	نقد روش شناسانه دیدن جامعه شناسان	ما چه باید می‌کردیم، کجا می‌ایستادیم و تفسیر می‌کردیم - آیا فاصله روش‌شناسانه گرفتن در این جنبش درست است. - باید دانش برای مردم داشت، نه دانش درباره مردم
		عباس کاظمی	انقلاب اجتماعی	نقد نگاه صرفاً ستایشگرانه و نگاه نظریه زده و استفاده بی‌منطق از مفاهیم - ما در وضعیت سلطه بدون هژمونی هستیم، بخاطر ۱- تحولات نسلی ۲- جمعیت افزوده شده

فرا ترکیب تحلیل های موجود درباره اعتراض های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	عنوان نشست	سخنران	بنیاد نظری	توضیحات و مولفه ها
				سکولار ۳- شبکه های اجتماعی ۴- تحولات وضعیت اقتصادی ۵- ناچنبش های اجتماعی - اهمیت تفاوت زندگی روزمره انقلابی با انقلاب در زندگی روزمره (جریان فعلی)- مو و بدن زن موضوع ابتدا، میانه و انتهای قرن حاضر بوده است - انقلاب ۵۷ انقلاب اندیشیدنی، انقلاب ۱۴۰۱ انقلاب در اندیشه - زندگی مهم بخاطر سوژه های مستعد مضطرب - نقد گفتمان های اقتدارطلب، وضعیت ذهن گرا و پرداختن به درون، نگاه های چپ گرایانه - تقلیل به امر اعتقادی و امر اقتصادی و امر فردی جایز نیست.
	موقعیت روشنفکران و اعتراض ها	جواد کاشی	بیگانگی زبانی روشنفکران	روشنفکر نمی داند کیست و جایش کجاست - مفهوم بیگانگی ۱- بیگانگی دولت از مردم ۲- بیگانگی زبان (تقلیل مسائل مردم به ایدئولوژی و گفتمان خاص، کاری که در دوم خرداد با تقلیل به دموکراسی انجام دادیم) - مردم بدون میانجی گری زبانی می توانند خواسته خود را بازگو کنند و لذا در این جنبش ها دوران روشنفکری پایان یافته - نقش راهبری یا میانجی ندارد. - روشنفکران در مقام فهم و یادگیری با مردم بودن
۱۰		رحیم محمدی	فاصله روش شناسانه و علمی برای مطالعه	تحلیل گران این جنبش را تصرف کرده اند. اجازه بروز و حرف زدن نمی دهند. - چپ و ایدئولوگ بودن روشنفکری در ایران - روشنفکران باید به جنبش از بیرون و به شکل علمی نظر کنند و ایدئولوگ یا سخنگوی آن نباشند.
		عباس نعیمی جورشری	الزامات روشنفکری و جنبش	روشنفکران صاحب عقلانیت نقاد، نسبی اندیش و اهل مدارا، انسان مدار، فرهنگ مدار و متوجه سرمایه های زبانی، صاحب مسئولیت اجتماعی - جنبش به دنبال حقوق انسانی و فردی و نقد سنت گرایی مردسالار و مطالبه حق حیات است. - نقش روشنفکران دفاع از جامعه، تئوریزه کردن و استفاده از ابزارها

محتوای کانونی تحلیل‌های جامعه‌شناسان

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
۱	فاطمه سادات علمدار	احساس گناه	احساس گناه زنانه و مردانه توأمان، نیروهای متعارض و سرگردان
۲	مهدی سلیمانیه	جامعه خودآیین	جامعه تغییراتش را درونی کرده و نهادهای معادلش را در خود ساخته است. جامعه در بسیاری از موارد از حاکمیت پیشی گرفته است.
۳	آصف بیات	سیاست زندگی	بازپس‌گیری جوانی‌های بربادرفته، زندگی‌های ناکرده، شادی‌های سرکوب شده و آرزوی یک زندگی آبرومندانه
۴	محمد فاضلی	تداخل بحران‌ها	حل نشدن مسئله‌ها، ناامیدی به آینده، بی‌ثباتی، بحران بیکاری، تحصیل‌کردگان، چیزباختگان ناامید، نفی سبک زندگی مطلوب زنان، احساس تعلق پایین و پاک باختگی بیشتر
۵	نعمت فاضلی	تولید سوژه مقاوم از منظر فرهنگی	تصویر آینده و تصور جامعه از آینده مهم است - زمان در تصویر آینده ما فاقد تعادل - انسان در روایت حکومت یک شکل و یک تیپ - نه سوژه مدرن تولید شده و نه سوژه مدنی، سوژه مقاوم تولید شده است - سیاست تفاوت به جای سیاست هویت
۶	حسن محدثی	انباشت نارضایتی	نارضایتی محصول عدم پاسخگویی به نیازهای فردی و فرافردی و توقعات و چشم‌داشتها، ایجاد شکل‌هایی از خسارت‌های مادی و غیرمادی - انباشت نا متمرکز نارضایتی
۷	پرویز پیران	ویژگی‌های ابرجنبش حاضر	آرایش میدانی با تجربه جنبش‌های پیشین - بومی‌ترین شعارها - هم‌نوایی و همبستگی زیاد - زن که نماینده اقشار مختلف اهمیت کانونی دارد - اهمیت زندگی - جهانی شدن به سرعت - سراسری شدن حتی میان نوجوانان - فراگیری داخلی و خارجی بسیار زیاد - خلق آثار هنری - رهبری زنان - الگوی غیر سلسله مراتبی - بدون راه مشخص و ساختن راه در مسیر - وجود تضادهای طبقاتی آنومیک
۸	هاشم آقاجری	ناهمزمانی تاریخی	پارادوکس جمهوری اسلامی - وجود نوعی ناهمزمانی - زمان‌پریشی و آنارکونیسم بین سیستم و زیست جهان - ناتاریخیت با زیست جهان مدرن ایرانی
۹	اختر شیری	فاصله با نظم مستقر	ارتباط کنشگر و موقعیت اجتماعی دیالکتیکی و ایجاد کننده نظم - خلق نماد توسط کنشگر به خاطر فاصله با نظم مستقر
۱۰	علی جنادله	موقعیت زنان	زنان و زیست در تلاقی انواع مختلف طردها و به حاشیه رانده شدن‌ها

فرا ترکیب تحلیل‌های موجود دربارهٔ اعتراض‌های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
			و موقعیتی مشترک با دیگر گروه‌ها
۱۱	عماد افروغ	اصالت حق	قانون فرع بر عدل است و عدل فرع بر حق
۱۲	مقصود فراستخواه	سیاست آزادی	سیاست زندگی تبدیل می‌شود به سیاست آزادی برای زندگی
۱۳	آرش حیدری	فرهنگ و بدن	شعار مرکزی جنبش ریشه در فرهنگ ملی و ضدیت با محتسب - بدن برای برخی پیشاپیش شر است، اما زندگی غیر بدن‌مند اسمش زندگی نیست - هر شکستی در تاریخ بخاطر درگیری دو نیروی زندگی و مرگ و شکست خوردن زندگی - ایده‌هایی که تصویر جهان را تهی می‌سازد - نفی بدن، زندگی، عاملت و سوژگی همه معادل‌هایی در ادبیات و سیاست ورزی دارد - انسان بدنمند ذی‌حق - برده کسی است که از نیازهای خود می‌ترسد.
۱۴	فاطمه صادقی	قدرت زندگی	توسل به قدرت زندگی - عمل‌گرایی و پرفورمنس‌های خلاقانه - حضور در خیابان بدون سلطه‌گری و میانجی‌گری - تخیل نااستعلایی برخلاف انقلاب ۱۳۵۷ - نفی و نقد خشونت
۱۵	یوسف ابادری	شوک درمانی اقتصاد لیبرال	اندوه عظیم و شادی بیکران - امر مقدس‌ها را باید تا پایان ادامه داد؟ حجاب از امر مقدس‌های ج. ا. بوده است - مسائل اقتصادی جامعه ایران مسئله اصلیست - شوک درمانی می‌گوید باید برای گرفتن رای طبقه متوسط و کارگر مسائل فرهنگی را اغراق آمیز جلوه دهیم تا نابرابری وسیع فراموش شود - مسائل سیاسی و اقتصادی فراوان و سرگرم شدن حکومت به موضوع حجاب ما در وضعیت سیاست زدوده و استفاده از واژگان اقتصادی بازار آزادی هستیم - هیچ مسئله زنانه‌ای فقط زنانه نیست.
۱۶	امین بزرگیان	جابجایی فضاها	انقلاب بازسازی فضاست به شکلی که کارکردش را از دست دهد.
۱۷	منصور هاشمی	سوژه بودگی	درهم شکستن گفتمان پدرسالار و مردسالار - گفتمان ابژه بوده جایش را به سوژه بودن می‌دهد - احساس ظلم به جمعیت زیاد را باید جدی گرفت - دفاع از حق اعتراض همه
۱۸	محمد صمیم	رفع سلطه از منظر وضعیت	نیاز به ویران شدن بنیادهای اجتماعی انحصار طلبی - ویران کردن نظم‌هایی که برای تداومشان آزادی را قربانی می‌کنند. توزیع برابر

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
		نسلی	امتیازهای مادی- جدال برای تحقق آزادی در توپوس‌های کوچک اجتماعی - مخاطره آفرینی برای هرکس که سلطه ایجاد می‌کند.
۱۹	جمال محمدی	گفتمان اقلیت قومی	شورش تهیدستان درد مشترک زندگی - ایدئولوژی و بوروکراسی معیوب، اقتصاد رانته، سیاست نادموکراتیک - رهایی از بودنی بی‌معنا و بیهوده - تصویر ایران‌شهری از کردها در خدمت دیگر فرادستان - آیا گفتمان ایران‌شهری می‌تواند لباس جدیدی برای کردها بدوزد یا چرخش گفتمانی حقیقی رخ داده است.
۲۰	محمدرضا کلاهی	انواع سیاست‌ورزی بعد از انقلاب	سیاست‌ورزی جدید پسا مهسا ۴ دوره: ۱- دهه ۶۰ و سیاست‌ورزی کاریزماتیک مبتنی بر حق و باطل ۲- دهه ۷۰ و ۸۰ و سیاست‌ورزی بوروکراتیک و مشروعیت عقلانی و قانونی ۳- دهه ۹۰ و سکوت و سکون بخاطر ناامیدی‌های بعد از سال ۸۸ و ... ۴- دهه جدید و سیاست‌ورزی خیابانی - اکنون لحظه پیدایش صدای جدید، انسان جدید و جامعه جدید
۲۱	ابراهیم توفیق و مهدی یوسفی	بازپس‌گیری سیاست در لحظه تاسیس آزادی	بازپس‌گیری سیاست، رفع تعلیق از اکنون و تبدیل اکنون به موضوع نزاع برابری طلبانه - تخیل یک آینده دیگر - جنبشی علیه تحقیر - برابری‌های متفاوت، متفاوت‌های برابر - تقابل آشتی‌ناپذیر تاسیس آزادی و تاسیس دولت - زن زندگی آزادی بازتعریف روان معنای ملت، تربیت و ناموس است - آزادی سیاسی همان برابری همگان برای مشارکت در حکمرانیست -
۲۲	محمود صدیقی و علیرضا قندریز	ساختار رسمی هژمونیک، رابطه‌ای یا دیوانسالار	گذر از ساختار رسمی از هژمونی فرهنگی و تنها در اختیار داشتن نیروی نظامی برای سرکوب-بحران مالی، تنگنای ژئوپلیتیک، دودستگی و تنش‌ها در رأس و همراهی مسائل با خیزش مردمی با ویژگی‌های فقر و بلوای نان، فشارهای دموگرافیک، روشنفکران رها شده از طبقه، پیوستن نخبگان حاشیه می‌تواند مسئله‌ساز شود - در حال حاضر راهبردهای اصلاحی و انقلابی می‌تواند راهگشا باشد. - ترکیب نوع رژیم سیاسی (سرکوب‌گر یا لیبرال شمول‌گرا)، توان زیربنایی (قوی یا ضعیف)، نوع سازمان حرکت (دیوانی - عقلانی یا پدرسالار - رابطه‌ای) می‌تواند وضعیت آینده را ترسیم نماید.
۲۳	اعظم خاتم	گذار از	جنبش نشانه گذار از سیاست اصلاحی به دگرگونی ساختاری است

فرا ترکیب تحلیل های موجود درباره اعتراض های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
		سیاست های اصلاحی	(نباید سیاست زدایی کرد) - تناقض رؤیا و واقعیت جاری - فراگیری و اهمیت تعداد معترضان، ساختار شکنی در سیاست خیابانی و جنبش مجازی، روسری در تلاقی انقلاب فرهنگی و اجتماعی، تنوع کنشگران و تکثر فضای کنش، فروپاشی قدرت میانجی، چشم انداز.
۲۴	پرویز پیران ۲	ابر جنبش	ابر جنبش - جمعیت خاکستری و نسبتش با این جنبش محدود است
۲۵	رضا کلاهی ۲	تولید سوژه برهم زنده در خیابان	تولید سوژه جدید که با برهم زدن عمیق آرایش نیروها، سیاست را رؤیت پذیر می کند. اثر سن، نسل و زمانه - دگرگونی ذهنیت ها و تغییر در عمق جامعه - جدایی میان زندگی و سیاست و همینطور زندگی و زن - هجوم زن و زندگی بر خلاف گذشته - دگرگون کردن ایماژ زن نرمال - سیاست جدید خیابانی است، پیاده رو جایگاه تفکیک دولت و ملت بوده - لحظه استثنایی ترکیب جسم و روح - فوران احساسات علیه عقلانیت پردکننده - انسان جدید از بطن زن جدید متولد می شود - خیزش زندگی علیه پس از مرگ.
۲۶	حسن محدثی ۲	برساخت اجتماعی مقصر	برآمده از حافظه اجتماعی منفی - رژیم با تدبیر نمی گذارد ناراضیان از بالقوه به بالفعل تبدیل شوند - ۳ عامل خیزش اجتماعی: انباشت ناراضی، حافظه اجتماعی سلبی، برساخت اجتماعی مقصر - انواع سرکوب: تقنینی - قضائی، پلیسی، گفتمانی - رسانه ای، معیشتی، منزلتی - موقعیتی، امکاناتی - تجهیزاتی - خشونت تهاجمی در سرکوب باعث جنبش سازش ناپذیر می شود و چرخه خشونت را شکل می دهد - مداخله مردم بیشتر و مداخله خارجی ها در پی آن است.
۲۷	رحیم محمدی	انواع سرکوب	سرکوب پلیسی، قضائی، گفتمانی، رسانه ای، تقنینی
۲۸	محمد رضا جوادی یگانه	نظم اجتماعی نوین	شکل گیری نظم اجتماعی نوین و تغییری شگرف در ذهن و جان معترضان - سه گروه وفاداران، ناراضیان، معترضان
۲۹	محمد فاضلی ۲	ضرورت میان داری	زیاد شدن هزینه میان داری - از فضایل سیاست می تواند مدیریت تعارضات منهای خشونت باشد. میان داری پرهیز حاصل کارکرد سیستم است. این فاصله خالی نخواهد ماند.
۳۰	عباس کاظمی	فرهنگ اتاق های خواب	حیات شبکه ای به جای حیات انجمنی با عاملیت های غیر انسانی - فقدان رهبری - افقی - مطالبات معمولی در کنار مطالبات کلان - مو

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
		و قدرت پیوندهای سست	نماینده همه چیزهای عادی غیرعادی شده و تفکیک عرصه خصوصی و عمومی - قدرت پیوندهای سست همراه با کشش عاطفی و صمیمیت و گسترش فرهنگی مبتنی بر زندگی یا همان جماعتی شدن جامعه - تشکیل اجتماعات هویت‌جو و تعلق به گروه‌ها - افول فردگرایی عصر مدرن و شکل‌گیری قبیله‌ای و جماعت‌های عاطفی و الگوهای متنوع با هم بودن - عاطفی هستند اما غیر مدرن و غیر عقلانی نیستند - اتاق خواب‌ها پناهگاهی برای جوانان و زنان در عرصه غریزه، سیاست، لذت، نارضایتی - اتاق خواب‌های جوانان در تقاطع فضای کار و بازار، عرصه سیاسی، مصرف و زندگی معمولی به فرهنگ نارضایتی و اعتراض میدان داده است - امروز فرهنگ اعتراضی از اتاق خواب‌ها به عرصه عمومی پیشروی کرده است - تا دهه ۸۰ استراتژی گروه‌ها بازی در زمین دیگری و استفاده از قواعد میدان برای خود بوده است. در دهه ۹۰ بازی در زمین خود آغاز شده است.
۳۱	محمد آقاسی و محمد عاملی	اعتراض‌ها در دوره‌های پس از انقلاب	دوره التهاب سیاسی پس از انقلابی ۵۷-۶۲. دوره ثبات سیاسی پس از انقلابی ۶۳-۶۸ (رخداد اعتراضی امجدیه و جنبش فرودستان شهری)، توسعه اقتصادی و بحران‌های اجتماعی ۷۰-۷۶ (شورش زنجان، شیراز، اراک، مشهد، اسلامشهر و نتیجه توسعه نامتوازن)، دوره اصلاحات ۷۶-۸۳ (اعتراض‌های دانشجویی)، شکاف نیروهای اجتماعی ۸۴-۸۸ (تمایزات افقی ایدئولوژیک و اعتقاد به گفتمان عمودی چرخش یافت. توزیع پول و مشکلات طبقه متوسط با دولت)، دوره سکوت سیاسی ۸۸-۹۶ (انواع تجمع‌ها در تشییع پاشایی و برآمدن یک نسل)، دوره اعتراضات گسترده ۹۶-۹۸ (پلاسکو، راهپیمایی مالباختگان گسترش شکاف‌های اجتماعی و مسائل اقتصادی و ...)
۳۲	سعید مدنی	جامعه جنبشی	ناجانبش‌ها (سازماندهی نشده بی‌برنامه اما دارای موضوع مشخص) - مفهوم جامعه جنبشی همراه با توسعه دموکراسی‌های غربی
۳۳	محمدرضا جوادی یگانه ۲	راهکار از دل حذف ردیلت‌ها	مشکلات بزرگتر و اعتراض‌های بیشتر در راه است - توجه به روزنامه‌نگاران و بازگرداندن مرجعیت رسانه‌ای - به دنبال راه سوم نه براندازی و نه حفظ نظام از اوجب واجبات - حذف ردیلت‌ها نبودن

فرا ترکیب تحلیل‌های موجود دربارهٔ اعتراض‌های ۱۴۰۱ ایران

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
			حق برابر از فرصت‌ها و موقعیت‌ها (محدودیت ورود به نهاد حاکمیتی، محدودیت در به دست آوردن کار دولتی، تبعیض در ورود به دانشگاه، تبعیض در برخورداری از اطلاعات و فرصت‌ها)، مشکل در برآمدن کارگزاران - راه مقابله با فساد انواع نظارت‌ها نیست، شفافیت است.
۳۴	شیرین احمدنیا	شاخص همبستگی	آیا شرایط اخیر افول همبستگی اجتماعی در ایران است؟ شاخص‌ها در هر جامعه‌ای به گونه‌ای کار می‌کند. فلذا باید در سنجش سرمایه و اعتماد به این موضوعات توجه کرد.
۳۵	سید ضیا هاشمی	طرد اجتماعی	اعتراض و طرد اجتماعی - ناامید شدن از کنشگری افراد را به خیابان می‌کشاند (شنیده نشدن و بی‌پاسخ ماندن، بی‌مقبولیتی مخاطبان اعتراض) - طیفی از اعتراض را داریم، برخی یاس از اصلاح و اصلاح مدنی را مدنظر دارند - تفاوت معنای مردم و حاکمیت از یک رفتار و گرفتن پاسخ‌های غیر قابل انتظار و ناامید شدن.
۳۶	سعید مدنی ۲	زمینه‌ها، ماهیت و چشم‌انداز اعتراض‌ها	زمینه‌ها و عوامل: داخلی و خارجی با اصالت به درون - وضعیت جنبشی جامعه ایران - نارضایتی عمومی از حکمرانی - توالی بحران‌ها - غیر قابل اصلاح یا مقدس بودن نهادها - بحران ساختاری مبتنی بر قوانین، رویه‌ها و مناسبات - ماهیت: کنش جمعی اعتراضی، جنبش جدید - دارای هدف در پیوند با ناجنیش زنان - نیروهای پیش‌برنده جوانان - فراطبقاتی بودن - مدیریت واحد - ترکیب جنسیتی، صنفی و قومی - شبکه تعاملات غیر رسمی - اعتقادات مشترک و همبستگی - عمل جمعی متمرکز بر منازعات - عدم تشابه با گذشته و جمعیت بیشتر زنان و ایرانیان خارج از کشور و قومیت‌ها و گروه‌های منزلتی - تغییرات جغرافیایی اعتراض‌ها - تغییر در رفتار معترضان (پایداری بیشتر و خشونت بیشتر و فرهنگی اجتماعی تر) - حمایت بیشتر گروه‌های منزلتی غیر ایرانی - تغییرات در بازتاب رسانه‌ای - تغییرات در نیروی سرکوب و مقابله با خیزش - چشم‌انداز اعتراض‌ها: مبتنی بر ۳ نیرو - حاکمیت، شرایط بین‌المللی و اپوزسیون - ۱- توقف یا خاموشی و احتمال شیفت به اعتراضات بعدی ۲- تداوم اعتراض‌های کنونی و گسترش دامنه جغرافیایی - <u>دستاوردها</u> : تقویت جامعه مدنی - به عقب راندن برخی از

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
			سیاست‌های رسمی - ارتقا و اصلاح نگرش‌ها و ارزیابی‌ها درباره ایران ، ترمیم شکاف‌های قومی و قبیله‌ای و تقویت همبستگی ملی ، ترمیم شکاف نسلی، ترمیم شکاف جنسیتی، ارتقا و اصلاح نگرش‌ها درباره جنبش‌های اجتماعی - آسیب‌شناسی: خشونت (اولین متهم آن دولت‌ها هستند)، همه این اعتراض‌ها تداوم یک مقاومت یک ملت در برابر استبداد و بی‌عدالتی است.
۳۷	گودرزی و کاظمی‌پور	تمایزهای مشارکت سیاسی و اجتماعی	مشارکت سیاسی لزوما مشارکت اجتماعی نیست - کاملا امکان پذیر است که جایی جنبش اجتماعی شکل بگیرد و اما باعث افزایش سرمایه اجتماعی نشود - دولت‌رفاه به شرط اینکه تنها معطوف به سواری رایگان شود می‌تواند موجب این سرمایه شود.
۳۸	علی جعفری	آسیب‌شناسی فرهنگی اعتراض‌ها	آسیب‌شناسی فرهنگی اعتراض‌های مدنی لازم است. - تعارض هنجارها و ارزش‌های تبلیغی - مردم جامعه در فرایند غیریت سازی به دیگری غیر مهمی تبدیل شده‌اند - باید اعتراض‌های مدنی را در قالب یک گفتگوی اجتماعی فراگیر و به عنوان امر فرهنگی نهادینه کرد.
۳۹	حسین شیخ رضایی	نسل زد	رابطه تکنولوژی و تحولات جامعه رابطه امر مصنوع و اجتماعی - نسل زد دنیای قبل از اینترنت را تجربه نکرده است - در اینترنت اثرگذارند و در جامعه عاملیتشان کم است - قابلیت استفاده از کدهای اجتماعی غیر قابل فهم برای نسل‌های دیگر - تصور از دیگری‌ای که مشارکت دارد (بخاطر نرم‌افزارها و شبکه‌های منبع باز) - همکاری‌ها خاصیت پیمان‌های و ماجولار و بدون ساختار سلسله مراتبی - تغییر مفهوم زمان و ۲۴ ساعته شدن آن - صاحب هویت‌های ریزبافت بخشی (برساختن هویت‌ها و خصوصا جنسیت مهم می‌شود) - تنوع پروفایل‌ها و انواع هویت‌های متکثر آنلاین - تغییر نگاه به مقوله راهبری و مدیریت زیرا بدون اتوریته هستند و منطق تسهیل‌گری حاکم است - مهم‌ترین دغدغه‌های جهانی محیط زیستی است - ویژگی: خوداتکایی و خودرایی، هویت یابی در قالب هویت ریزبافت، تلاش برای ایجاد گروه‌های متنوع ، قدرت تشخیص دروغ سخت است بخاطر وجود فیک‌ها ، همکاری در ساختار غیر سلسله مراتبی، مدل

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
			اجتماعی در برابر مدل هرمی، ترجیح ساختارهای سیال، توهم‌زدایی از گذشته و نگرش مثبت به حال و قابلیت تغییر آینده، استفاده از نمادها به مثابه عناصر فرهنگی، تعارض مجاز و واقعیت - تصور دیگر نسل‌ها به آنها: سریع یادگیرنده، منفعت‌طلب، مسئولیت‌ناپذیر، آزاد، فردگرا، خوداظهاریگر - باوردارند جمع قهرمان است و نه فرد تنها
۴۰	ابراهیم توفیق ۲	شکل‌گیری اسمبلی‌ها و فراروی از سیاست	همدلی فراگیری که همبستگی ساخته - برخورد تند دولت را فاقد سرمایه اجتماعی می‌کند - سیاست جایی بروز پیدا می‌کند که گروه‌های مردم با سازوکارهای جامعه مدنی فراتر می‌روند مانند مشروطه و مجالس ایالتی و ولایتی - نظم گسسته شده باعث فراروی از سیاست و بازپس‌گیری سیاست می‌شود - جریان زنان با تحقیر و سرکوب و مقاومت‌های خودش در حال گفتمان‌سازی است - ما با هژمونیک شدن یک گفتار و یک میل مواجهیم که در زن، زندگی، آزادی تجمیع شده است - اسمبلی‌ها فرم متفاوتی از سازمان‌یابی سیاسی را ممکن می‌کند - نگاه انجمنی در مقابل نگاه تنظیماتی - از موضع کسب قدرت تنها دو لحظه انقلاب و اصلاح وجود دارد - فلسفه پراکسیس مهم است.
۴۱	شروین وکیلی	شورش در شهرها	شورش‌ها مختص جوامع شهرنویس و از گذشته تاریخی وجود داشته است
۴۲	مقصود فراستخواه ۲	تقابل سرمایه انسانی و اجتماعی	جرم بحرانی و مسئله ایران - به جای تدبیر دنبال محدودسازی و کانالیزه کردن - مردم خودانگاری متفاوتی از دولت دارند - تحولات ۲۰۰ ساله ناتمام ایرانی - سرمایه انسانی بالا و سرمایه اجتماعی پایین - نظام حکمرانی متناسب با ارتقای مردم رشد نکرده است - دولت می‌خواهد بر همه بخش‌ها سیطره پیدا کند و روش آن نیز غیریت‌سازی است.
۴۳	پرویز امینی	جامعه‌شناسی شورش	رادیکالیسم اجتماعی برآمده از شورش غرایز - لزوم درک روند پژوهانه - روندهای اصلاحی رضایت اجتماعی را جلب نکرده است - انقلاب اجتماعی دگرگونی ساختار سیاسی و ساختار اجتماعی است - مشکل عدم پذیرش تنوع سبک زندگی، مهاجرت فزاینده، نبود نهاد فراگیر دارای دکتترین سیاسی، غیبت سیاست در حوزه عمومی، تعلیق

توضیحات	بنیان نظری	نام سخنران یا نویسنده	ردیف
<p>اصل ۲۷ درباره حق اجتماعات، نارضایتی اجتماعی فزاینده، آزادسازی قیمت‌ها و مشکلاتش، نبود عقل فنی و تکنوکرات پشت مسائل - ۴ عنصر در مسائل زنان: در صورت‌بندی جمعی و فکر اجتماعی و دینی ما اهمیت دارد - امکانات آموزشی گسترده - نیروی اجتماعی گسترده - مسائل زنان فرسوده نشده است. زن، زندگی، آزادی مدلول‌های کثیری پیدا می‌کند - صاحب‌انگیزه و اراده و اعم از نیروی اجتماعی زنان است - حضور در فضای مجازی ضد اقتدار، ضد سلسله مراتب و اقتدارگریز، قابلیت رادیکال شدن - وجود جوانان شاغل نشده و حضور در خیابان و کافه‌ها - بحران مرجعیت سیاسی - بدنامی برخی تصمیمات مثل گشت ارشاد - ضعف دستگاه اطلاعاتی - حل نشدن مسئله‌ها مثل مسئله هسته‌ای - بازداشت‌ها ضد خصلت عادی‌سازی و امینتی‌زدایی است - نیازمند اصلاح حکمرانی و حذف آثار تخریبی احساس تبعیض</p>			
<p>ضعف حکمرانی و وجود شکاف‌های اجتماعی - بسته شدن باب اعتراض نهادینه شده - جابجایی ارزش‌ها و پایین آمدن ظرفیت امر به معروف و نهی از منکر - نیازمند رئالیسم انتقادی - ضرورت تغییر مواجهه فرهنگی اجتماعی نظام - صیانت از حقوق فردی اجتماعی مردم - افزایش فرصت‌های مشارکت - توجه به مقولات درون‌زا و برون‌زا در اعتراض‌های اخیر - عوامل درون‌زا: فرهنگی اجتماعی: تغییرات نسلی و تحول در سبک زندگی و جابجایی ارزش‌ها، دیجیتال‌زدگی و سلطه اقتضانات دنیای مجازی، تقابل هنجارهای نسل جدید با حکمرانان - اقتصادی: مسکن و بفرنج شدن حیات خانواده، ناتوانی اکثریت جامعه از داشتن رفاه حداقلی - سیاسی: کاهش مشارکت سیاسی و کنش‌های نادرست شورای نگهبان و از بین رفتن تنوع سیاسی و رفتارهای حکمرانان، محدودیت رسانه‌ها و معترضان به شکل غیر منطقی، کم رونق شدن مجامع و اتحادیه‌های مدنی و احساس رقابت نهادها با این مجامع، بی‌اعتنایی به حق اعتراض - اغتشاش از سر هیجان و تحت تاثیر رسانه بیگانه و برخی هدفمند و آموزش دیده نیازمند تفکیک این گروه‌ها هستیم - نیازمند</p>	<p>ضعف حکمرانی و وجود شکاف‌های اجتماعی و توجه به عوامل درون‌زا و برون‌زای اعتراض‌ها</p>	<p>رضا غلامی</p>	<p>۴۴</p>

ردیف	نام سخنران یا نویسنده	بنیان نظری	توضیحات
			<p>علمی کردن حکمرانی هستیم - بعد برون‌زا: نزدیک بودن ایران به مذاکره منطقی و نیاز غرب برای زدن زیر میز، افزایش اغتشاش‌ها از راهکارهای غرب برای مواجهه همیشگی با ایران، توصیه به غربی کردن سبک زندگی و فرهنگ ایرانیان و پیدا شدن بهانه‌ای برای ایشان در واقعه مهسا امینی - عملیات روانی وسیع و اقدامات میدانی گسترده - بالا بردن دوز خشونت -</p> <p>سده اخیر سده دین و معنویت است - اگر عقل فطری در جریان باشد نباید از گسترده شدن عرف در برابر بایدها و نبایدهای ذیل ارزش‌ها هراسید - قبل از امر به معروف و نهی از منکر باید یک قدم عقب‌تر مشکل جایجایی ارزش‌ها را با کار فرهنگی حل کرد - شریعت با عرف نمی‌جنگد اما از آن تبعیت نیز نمی‌کند، قرار است عقل‌ها را بیدار کند - خط قرمز مردم یکپارچگی ملی و پرهیز از فعالیت تجزیه‌طلبانه، توهین به مقدسات، امنیت، داخالت بیگانگان در مقدرات کشور - ما نیازمند رسانه‌های تعاملی و فضای عقلاتی برای گفتگو هستیم.</p>
۴۵	نفیسه آزاد	مقاومت‌های زنان در سیاستگذاری و جامعه	<p>زنان همواره در حال مقاومت پیچیده و چندلایه در برابر قدرت هستند - موانعی مثل سهمیه بندی جنسیتی - سبدهای سرمایه اقتصادی اجتماعی زنان خالی است - کمتر از ۲۰ درصد زنان هیات علمی - ۲ درصد مالکیت در اقتصاد - جایگاه زن در خانواده ایرانی به لحاظ حقوقی ضعیف، دنبال سلب عاملیت، وضعیت تبعیض‌آمیز زنان در ایران دارای متحدان اجتماعی - دور باطل سیاستگذاری معیوب زنان</p>
۴۶	فاطمه صادقی	مرئی شدن زنان فرودست	<p>تلاش زنان طبقه فرودست برای مرئی شدن و گذر از زیست غیر رسمی - زنان در همه طبقات و گروه‌های اجتماعی حضور دارند - زنان فرودست از نظر دسترسی به امکانات، توانایی و کنشگری با زن طبقه متوسط متفاوتند.</p>

چرایی و علل

بسیاری از گفته‌هایی که این روزها درباره خیزش یا اعتراض‌های اخیر گفته شده به دنبال بررسی و تبیین چرایی این رخدادهاست. در واقع تحلیل در زمانی و هم‌زمانی این جنبش و عواملی که به مرور در شکل‌گیری آن اثر داشته‌اند، در بین محتوایی که در این مورد تولید شده است می‌توان به سرفصل‌های زیر اشاره کرد. گو آنکه می‌توان به طور مبسوط درباره سرفصل‌ها نوشت، اما به جهت پرهیز از تفصیل تنها به طور مجمل و گذرا به آنها اشاره می‌شود. رد این سرفصل‌ها در جداول بالا و متن‌های کامل این تحلیل‌ها وجود دارد.

۱. عوامل سیاسی

بخش قابل توجهی از دلایل پیدایش اعتراض‌ها به رویه‌های سیاسی حاکم در جامعه از گذشته تا کنون نسبت داده شده است. یکی از مهم‌ترین کلیدواژه‌ها مقابله با سلطه و از مهم‌ترین دلایل حکمرانی ناکارآمد بوده است. وعده‌های محقق نشده، انزوای نیروهای لایق و توالی بحران‌ها نمونه‌هایی از آن هستند. از طرفی وضعیت نظام سیاسی، پراکندگی قدرت و رابطه دولت - ملت هم از دیگر دلایل است. تفاوت معنای رفتار بین مردم و حاکمیت دیده می‌شود. از طرفی ساختار و قوانین و عدم امکان پیشگیرانه درمقابل رانت و فساد را نیز می‌توان به این علل اضافه کرد.

۲. برنامه‌های توسعه

سیاست‌های رشد و توسعه در تمام این سال‌ها و اعوجاج نظری و گفتمانی موجود در پس این برنامه‌ها کاملاً نمایان است. سیاست‌های نئولیبرال در کنار شعارهایی چون عدالت که شعار اصلی انقلاب اسلامی بوده و شوک‌درمانی‌های در پس پشت آن از جمله مسائل مورد اشاره سخنرانان و تحلیل‌گران بوده است.

۳. عوامل اجتماعی

پیشینه جنبشی جامعه ایران و درس‌هایی که از آن گرفته شده در کنار انواع تبعیض، نابرابری و شکاف‌های متعددی که در حوزه‌های مختلف وجود دارد از عوامل اصلی اعتراض‌ها شناخته شده‌اند. رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی مجازی در کنار ساختار معاشرت پذیر خانواده‌ها و شکل‌گیری گردها و گروه‌های جدید غیر رسمی زیر پوست شهر و قدرت گرفتن آن‌ها در سایه نیز مهم بوده است. تغییرات جمعیت شناختی جامعه ایران به نسبت سال‌های آغازین انقلاب و تغییرات نسلی و

تغییرات گسترده این نسل که برخی از آن به نسل "زد" یاد می‌کنند نیز قابل چشم‌پوشی نیست. چیزی که باعث ناهمزمانی و ناهمزمانی نهادهای رسمی و غیر رسمی شده و باعث عقب افتادگی نهادهای رسمی از نهادهای غیر رسمی در ایران شده است. این ناهمزمانی موجبات کاهش سرمایه اجتماعی، اعتماد و همبستگی را هم ایجاد کرده است. جامعه‌ای که دارای سرمایه انسانی بالاست اما این سرمایه‌ها به شکل رسمی به سرمایه اجتماعی تبدیل نمی‌شوند. وضعیت زنان و جوانان و تبعیض‌های اعمال شده در مورد آن‌ها در کنار تبعیض‌های قومی و مذهبی عواملی بوده که قابلیت انتخاب را از دست گروه‌های بسیاری در جامعه روده و شکاف بزرگی بین رؤیا و واقعیت نزد این نسل ایجاد کرده است.

۴. عوامل فرهنگی

جامعه پدرسالار- مردسالاری که مظاهری از تحقیر و سرکوب را در حافظه فرهنگی خود داشته و هنوز هم دارد، تجربه استیلای انحصاری ایدئولوژی رسمی مورد پذیرش حاکمیت را از سر گذرانده، اینبار به دنبال عاملیت و سوژه‌مندی به راه افتاد است. از همین‌روست که سبک زندگی و تغییرات فرهنگی را خواستار شده و حتی دینداری یا دینداری‌های جدید را با خود به همراه داشته است. چیزی که زمینه‌ساز عرفی شدن در جامعه ایران و خواست پذیرش تکثر و تفاوت‌ها شده است.

۵. عوامل بین‌المللی

جهانی شدن و گسترش فضاهای رسانه‌ای باعث شده که تطابق زندگی با هر جای دیگر از کره خاکی ممکن میسر شود. همین موضوع ناهمزمانی تاریخی در برخی تصمیم‌ها و یا حتی داشته‌ها را در مقابل نسل جدید و طالب این تغییرات به نمایش گذاشته است.

۶. عوامل اقتصادی

در تمام این سال‌ها شاهد نحیف شدن طبقه متوسط و بالا رفتن درصد خانورهای درگیر در فقر نسبی بوده‌ایم. وضعیت اشتغال و تورم هم موضوع جدیدی نیست. انواع نابرابری‌ها و افزایش ضریب جینی هم نمایانگر این اوضاع بوده است. شورش‌های گرسنگی و اعتراض‌های نان هرچند مستقیم در این اعتراض‌ها رخ نشان نداد، اما نمایندگانی را از این قشر به درون خود کشاند.

چیستی و ویژگی‌ها

یکی از مناقشات رسمی در باب وقایع اخیر نام‌گذاری این اتفاقات است. برخی صرفاً از آن به اعتراضات و برخی دیگر هرچند انگشت‌شمار به اغتشاش و شورش یاد کرده‌اند. عده‌ای آن را جنبش می‌خوانند. هرچه هست اغلب تحلیل‌گران ابتدا عنوانی را بر این خیزش گذاشته و از سویی دیگر تلاش می‌کنند که نور به زوایای آن بیاندازند. برای فهم بهتر این اعتراض‌ها بررسی آن از این منظرها مورد توجه اندیشمندان علوم اجتماعی بوده است.

۱. جنبش یا شورش

ابرجنبش، دگر جنبش، ناجنبش، خیزش، جنبش جدید یا شبکه‌ای، جنبش زندگی و حیات، آستانه انقلابی، شورش بدون هدف، اعتراض و ... عناوینی است که بر این اعتراضات گذاشته شده است. تقریباً غالب تحلیل‌گران از آن به یک جنبش از نوع جدید یاد کرده‌اند، لذا در این متن دو استناد اعتراض و جنبش به کار گرفته شده است.

۲. سازمان جنبش

حیات شبکه‌ای و افقی، الگوی غیر سلسله مراتبی، جماعتی شدن جامعه، شبکه تعاملات غیر رسمی، فراگیری معترضان و ساختار شکنی‌های شکل گرفته و ممکن شدن فرم جدیدی از سازمان سیاسی مستقل از کنشگران و سیاسیون پیشین ویژگی‌های سازمانی اعتراض‌های نیمه دوم سال ۱۴۰۱ برشمرده شده است.

۳. رهبری جنبش

فروپاشی قدرت میانجی و سیستم‌های نمایندگی ویژگی جنبش‌های جدید است و این اعتراضات نیز به رغم اینکه سخنگویی اینفلوئنسرهای (متنفذان) اجتماعی را پذیرفته بود، رهبری یا هر سازمان رهبری را زیر سوال برده است.

۴. معنا و مسئله و هدف

چرخش پارادایمی و ایجاد تخیل جمعی عاملی برای شکل‌گیری هدف جمعی «زن، زندگی، آزادی» بوده است؛ چیزی که با عنوان برای زندگی و در قالب آثار هنری هم خود را نشان داده است. برخی به همین دلیل آن را طغیان جسم علیه اندیشه، طغیان زندگی بر مرگ و پس از آن،

فوران احساسات علیه عقلانیت طردکننده بازشناسانده‌اند. امر اجتماعی‌ای که با یک شعار توانسته هژمونیک شود.

۵. ویژگی عملکردی

از نظر عملکردی این قبیل جنبش - اعتراض‌ها نامنظمند، متکثر و متنوعند و به همین دلیل عادت‌واره‌های تازه را شکل می‌دهند. پرفورمنس‌های خلاقانه نیز نتیجه همین وضعیت و تخیل نااستعلائی موجود است. در این مدل متکثر، معنای خود و دیگری کمتر مطرح است. هرچند در برخی جاها که لحظه‌هایی انقلابی رخ می‌دهد باز هم به این خود و دیگری سازی‌ها و منازعات باز می‌گردند. اعتراض‌ها همنوایی و همبستگی تازه‌ای را شکل داده است. تغییرات جغرافیایی هم بارز است. برخی بر عوامل درون‌زا و عوامل برون‌زای عملکردی و مداخله‌های رسانه‌ها و دولت‌های بیگانه هم اشاره کرده‌اند.

۶. رسانه، ابزار و شعار

تغییرات در جامعه صورت گرفته و رسانه امتداد تغییرات جامعه است. رسانه بازنمایی این تغییرات است و به تمامی مبدع یا باعث آن نبوده است. شبکه‌های اجتماعی یکی از میدان‌ها و ابزار حضور بوده است. تکثر رسانه‌ها در کنار رسانه‌های بیگانه که در این میان نقش بازی کردند در کلام تحلیل‌گران موجود بود.

۷. کنشگران اصلی

تنوع کنشگران اعم از زنان، جوانان، فرودستان شهری، اقلیت‌های قومی و مذهبی را در این اعتراضات شاهد بوده‌ایم. برابری متفاوت، متفاوت‌های نابرابری که در عرصه حضور داشته‌اند.

۸. نسبت جنبش با گروه‌های اجتماعی

اعتراضات برآمده از گروه‌های اجتماعی رسمی و سازمان‌یافته نبوده اما گروه‌های متنوعی از استادان دانشگاه، هنرمندان، ورزشکاران، نویسندگان، پزشکان، وکلا، فیلمسازان و ... را همراه کرده است. کنشگران سیاسی شناخته شده نیز در پی این اعتراض‌ها بوده‌اند نه در مقام راهبری و نه حتی نمایندگی.

۹. جنبش از منظر سیاست‌های خیابانی

اعتراض‌ها درگیری فضایی داشته و این فضا یا خیابان به شکل پراکنده و یا بر دیوارها، پل‌های عابر و پشت‌بام‌ها حضور داشته است. اعتراض‌ها پرجمعیت یا دارای دامنه زمانی گسترده در خیابان نبوده‌اند و به سرعت پراکنده شده‌اند. این جنبش را دگرجا و دگر مکان نیز نامیده‌اند. تغییرات جغرافیایی باعث تغییرات در رفتار معترضان هم شده است.

۱۰. جنبش از منظر گروه‌ها و محافل

این جنبش را بازپس‌گیری سیاست و رفع تعلیق خوانده‌اند. قدرت پیوندهای سست که از کنار هم نشستن به شکل محفلی و با روابط اجتماعی غیر رسمی و اسمبلی‌ها شکل گرفته است. جدالی برای تحقق آزادی در توپوس‌های کوچک. ابرجنبشی با جمعیت خاکستری محدود.

۱۱. مراحل و طبقات مختلف جنبش

جنبش یک مرحله فراگیر و عام با عنوان جنبش زندگی دارد. ماهیت آن اجتماعی و فرهنگی است. اعتراض‌های بلند دامنه که بسیاری حتی در خیابان هم نیامده‌اند. یک مرحله انقلابی و ساختارشکنانه هم دارد که در سطحی دیگر است. فراگیری این دو سطح و اهمیت آنها از دید تحلیل‌گران متفاوت است.

۱۲. نسبت جنبش با ساختار رسمی سرکوب

موضوع سرکوب و خشونت درباره اعتراضات مورد توجه بوده است. اینکه هرچه سرکوب بیشتر و خشونت افزون‌تر شده، مراحل جدیدتر و سیاسی‌تری برای اعتراضات آفریده موضوع قابل توجهی بوده است. تقریباً همه تحلیل‌گران به ضرورت شنیدن صدای اعتراضات و عدم سرکوب فرصت‌های اعتراض تأکید کرده‌اند. انواع سرکوب قضایی، پلیسی، گفتمانی، رسانه‌ای، معیشتی، منزلتی و امکاناتی هم در این میان وجود داشته است.

۱۳. جایگاه هنر، زندگی و آزادی

جنبش شبکه‌ای و دارای بازنمایی در رسانه با ابزار هنر و خلاقیت ترکیب می‌شود. شعر و گرافیکی مهم‌ترین خروجی‌های اعتراض‌ها بوده است. انواع رفتارها و حرکت‌های نمادین از جمله موضوع حجاب در این اعتراض‌ها به چشم خورده است. بیش‌تر از روشنفکران، شعرا و هنرمندان

در این فضا حرف زده‌اند. بسیاری بر اصالت زندگی و صیانت نفس، انقلاب در زندگی روزمره، جهانی شدن به سرعت و تغییر سبک زندگی، رادیکالیزه شدن فرهنگ اتاق خواب و ... به عنوان دلایل آن اشاره کرده‌اند.

۱۴. جایگاه زنان

زنان به عنوان گروهی که مرتبط با هویت دینی هستند، امکانات آموزشی گسترده داشته‌اند، صاحب نیروی اجتماعی فعال و به کار نگرفته هستند و مسائل فراگیر فرسوده شده دارند دارای اهمیتند. از دیگر سو هراس از زن یا بدن زن امری تاریخی و پرسابقه است. از این رو بسیاری بر این باور بودند که انسان جدید از بطن زن جدید زاده می‌شود. زنانی که چه سنتی، چه از دید حاکمیت غربی و چه در طراز جمهوری اسلامی بوده باشند، دارای محدودیت‌های گسترده سیاسی، اجتماعی، حقوقی و خانوادگی بوده‌اند. زنان و موی زنان به عنوان نماد زندگی، نماد مطالبه سوژگی و حق انتخاب در کانون توجه و اعتراض‌ها بوده‌اند. موی سر به عنوان نماد چیزهای عادی غیر عادی شده در این جریان‌ها جایگاه پررنگی دارد. در کنار همه موارد یاد شده هرچند جنبش با محوریت زنان پیش‌رفته اما فمینیستی نبوده است.

۱۵. نسبت مفهوم و عمل

رهایی از بودنی بی‌معنا هم‌زمان به پراکسیس تبدیل می‌شود. در واقع بسیاری اعتراض را همان پیام و مفهوم می‌دانند و دنبال رمزگشایی و مفهوم‌سازی از آن نیستند.

۱۶. مطالبات

تفکیک عرصه خصوصی و عمومی، عرفی شدن قدرت انتخاب، رفع سلطه و پدرسالاری، رفع انواع تحقیرها و ارج نهادن به زندگی بیشترین میزان مطالبات در سطح آغازین و غیر سیاسی جنبش بوده است. در واقع سیاست زندگی در این جنبش تبدیل می‌شود به سیاست آزادی برای زندگی. به این ترتیب در واقع شاهدیم که مطالبات معمولی و کلان در کنار هم وجود دارد.

۱۷. نسبت جنبش با دیاسپورا

تعداد بالای مهاجران ایرانی که سرمایه‌های انسانی مهمی برای ایران به شمار می‌آیند تحت عنوان دیاسپورا به شکل ممتد و با جمعیت بالا به این جنبش پیوسته‌اند. گروهی که رنگ‌ها و

تنوع گوناگونی از مخالفان دیرینه جمهوری اسلامی، تا منتقدان آرام و همراه، در این دیاسپورا حضور داشته‌اند.

۱۸. نسبت لحظه آغاز با جنبش

رخداد و انفجار تغییرات را ممکن می‌کند. لحظه مهسایی یا همان درگذشت مهسا امینی همان رخداد ویژه به حساب می‌آید.

۱۹. نسبت جنبش با بدن، سوژه و عاملیت

برجسته‌سازی بدن، هنر و زیبایی‌شناسی از نمادهای این جنبش است. ابژه بودن در سیاست زندگی جای خود را به سوژه بودن می‌دهد. از همین‌رو بدن نیز ارزشمند است.

۲۰. نسبت جنبش با دین

جنبش زبان دینی ندارد. نقد مستقیم دینی هم نمی‌کند. حتی پادجنبش هم نتوانسته از مفاهیم دینی استعانت جوید. به دنبال عرفی شدن و تقدس‌زدایی از امر دینی است. تقبل دین سیاسی با دین هویتی و سنتی را شاهدیم. هم‌زمانی دو فاکتور ترس و تردید در میان دینداران در جریان این اعتراضات دیده می‌شود.

۲۱. نقد جنبش یا بازخوانی از جنبش

نگاه ستایشگرانه صرف یا نگاه نظریه‌زده، تقلیل جنبش به گروه خاص و ندیدن تکثر گروه‌های درگیر، نقد وضعیت ذهن گرا و پرداختن به درون و ویژگی‌های روان‌شناسانه، به جای امر اجتماعی آن را تقلیل به امر اقتصادی و یا هر چیز دیگر دادن، سطحی‌نگری‌های سیاسی و اجازه برای مداخلات پیش‌بینی نشده بیشترین نقدهایی است که به تحلیل‌ها و بازخوانی‌های از جنبش شده است. البته نقد خشونت، نقد استیلای رسانه‌ای بیگانگان و عوامل برون‌زا نیز در میان نقدهای به جنبش وجود دارد. تکیه بر این موضوع که لحظه انقلابی در این اعتراض‌ها لحظه پوپولیستی بوده است.

پیامدها و آینده جنبش

بسیاری بر آن باورند که جامعه ایران به مرور به یک جامعه جنبشی بدل شده است. جنبش‌هایی که با فاصله زمانی کوتاه از یکدیگر رخ می‌دهد و اگر چه در بخشی از آنها اشتراک‌های زیادی

هست اما در عین حال نشان‌دهنده بی‌سرانجامی آنهاست. در واقع جنبش‌ها با رسیدن به اهدافشان پایان نمی‌یابند، بلکه به مرحله خفتگی رفته و در شرایطی جدیدتر و یا در لحظه‌های ممکن رخ می‌نمایند. از این‌روست که پایان اعتراض‌ها در خیابان را پایان اعتراضات و زمان فروخفتن جنبش نمی‌دانند. با این منطبق است که محتمل‌ترین پیش‌بینی از سر گرفته شدن اعتراض‌ها به هر بهانه‌ایست.

نکته قابل توجه درباره این اعتراض‌ها آنجاست که تا به همین زمان از منظر اجتماعی بسیاری دستاوردهای ملموسی را مطرح کرده‌اند. از جمله دستاوردهایی که در کلام اندیشمندان علوم اجتماعی دیده شده است:

- تولید سوژه جدید
- رویت‌پذیری سیاست
- تحول در عادت‌واره‌ها و هنجارها
- به کانون رفتن مفاهیم در حاشیه مانده فرهنگی
- ترکیب مفهوم و عمل
- ترکیب جسم و روح - اندیشه و بدن
- گسترده شدن چرخه خشونت و آسیب‌های آن
- تفکیک گروه‌های اجتماعی و کم رنگ شدن گروه‌های خاکستری (بالا رفتن هزینه میان‌داری)
- پایان عصر جامعه و شکل‌گیری اجتماعات و تغییر در ترکیبات سرمایه اجتماعی (شکل‌گیری اجتماعات هویت‌جو)
- جایگاه ایران، جامعه ایران و حاکمیت ایران در جامعه بین‌الملل
- تغییر زمین بازی برای کنشگران و جابجایی کنشگران فعال
- به عقب راندن برخی سیاست‌های رسمی

دستگاه‌های نظری به کار گرفته شده در تحلیل‌ها

از نظرگاه‌های مختلفی به موضوع جنبش یا اعتراض‌های اخیر نگاه شده است. این واقعیت که برخی با اشاره مستقیم و برخی بدون اشاره هرکدام در یک چارچوب نظری حرکت کرده‌اند از ویژگی‌های این تحلیل‌هاست. از این‌رو تلاش شده است در جدول‌های آورده شده کلیدی‌ترین

بخش‌های نظری را که امکان دسته‌بندی نظرات را از منظر رویکرد نظری می‌داد گزینش نماییم. از جمله رویکرد های رایج در مطالعات می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
کارکردگرایی، همبستگی و سرمایه اجتماعی، نظم و انسجام، تفسیرگرایی فرهنگی، مارکسیسم انتقادی، مارکسیسم ساختاری، تاریخ‌گرایی و بررسی تاریخی، جنبش‌های اجتماعی جدید و حیات شبکه‌ای، نظریه‌های توسعه

جمع بندی

چنانچه گفته شد در این مطالعات بیش از اینکه به موضوع جنبش نظر افکنده شده باشد موضوع مطالعات و تحلیل‌ها درباره این جنبش مورد توجه قرار گرفته است. در واقع کوشش بر آن بود که بتوان از منظری بی‌طرفانه - نه نسبت به جنبش که نسبت به تحلیل‌ها - موضوع مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان صورت‌بندی‌های مختلف از این موضوع را به دست داد.

از منظر عوامل شکل‌دهنده به جنبش می‌توان به چارچوب کلی زیر اشاره کرد:

- ۱- وجود کژکار کردها و ناکارآمدی‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی برون‌زا و یا درون‌زا
 - ۲- تغییرات صورت گرفته از منظر اجتماعی و فرهنگی مانند تغییرات جمعیتی، تغییرات در سبک زندگی، تغییرات در آگاهی و تحصیلات
 - ۳- زمینه اجتماعی و حضور رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی و حضور پررنگ نسل زد و زنان در این شبکه‌ها
- از منظر فاصله تحلیل‌گران اجتماعی از جنبش نیز می‌توان چند گروه جداگانه را نام برد:
- موضع دانشمند و نگرستن از بیرون و تبدیل جنبش به عنوان ابژه مورد مطالعه با تلاش برای حفظ بی‌طرفی
 - موضع پدیدارشناسانه و مطالعه همدلانه جنبش به جهت تبیین تغییرات و اتفاقات
 - موضع همراهی با جنبش و تلاش برای بلند کردن برخی صداها در این جنبش به جهت بیشتر شنیده شدن
 - موضع ستایشگرانه نسبت به جنبش و تلاش برای برجسته‌سازی نقاط قوت
 - موضع انتقادی نسبت به جنبش به جهت پرداختن به امور فرهنگی که به نوعی روبنای اتفاقات اساسی می‌توانست باشد
 - موضع نظریه‌ورزانه نسبت به جنبش و تلاش برای ریختن پدیدارهای اجتماعی در قالب نظریه‌های موجود

- موضع انتقادی نسبت به جنبش و بازخوانی آن به عنوان اغتشاش، آشوب و شورش از منظر رویکرد به چیستی و ویژگی‌های جنبش می‌توان موارد زیر را در بین تحلیل‌ها از نظر گذراند:
- تحلیل‌گرانی که این جنبش را حاصل ناکارآمدی‌ها و شرایط ویژه اجتماعی می‌دانند. پدیده‌ای که می‌بایست در بهترین حالت با سیاستگذاری درست، حکمرانی خوب و یا تغییرات جزئی یا ساختاری آنها را اصلاح کرد. رویکرد این گروه دوگانه است: یا مستقیماً در گفتگو با حاکمیت درباره نوع حکمرانی و ناکارآمدی‌ها سخن گفته‌اند و به چه باید کرده‌ایی اشاره کرده‌اند و یا اینکه سوی نگاهشان دیگر حاکمیت نبوده است. در بسیاری از تحلیل‌ها اشاره شده که امکان‌پذیری اصلاح آن هم از نوع ساختاری را زیر سوال برده‌اند، اما همواره کارکردگرایانه و به امید محقق شدن به موارد یاد شده در این سبک از تحلیل‌ها پرداخته‌اند. تحلیل‌هایی که برخی آنها را تحلیل‌های کاربردی می‌خوانند. در این دسته از تحلیل‌ها نفس جنبش یا خیزش اصالت ندارد بلکه مهم دلایل پیدایی این جنبش و راه‌های برون‌رفت از وضعیت است. فارغ از اینکه حاکمیت یا گروه‌های اجتماعی امکان یا عدم امکان و حتی شایستگی یا صلاحیت انجام آن را دارند یا نه. این رویکرد مورد توجه و مقبول بسیاری از گروه‌های اجتماعی متعارف، احزاب سیاسی و افراد حاضر در ساختارهای فعلی قرار دارد. هرچند که ممکن است در کمیت و کیفیت شاخص‌های به کار گرفته شده یا نحوه ی بیان تفاوت‌های فاحشی دیده شود. در این دسته از تحلیل‌ها سوپه‌های مختلف سیاسی را هم می‌توان به تفکیک دید و شناخت.
- تحلیل‌گرانی که جنبش حاضر را از منظر همبستگی‌ها و سرمایه اجتماعی نگریسته‌اند. در این نوع نگاه بازخوانی جماعت شکل گرفته یا ریزبافت‌های هویتی برای شکل‌دهی به همبستگی‌های از نوع جدید مهم است. همبستگی در معنای شکل‌دهنده‌های جامعه (در معنای کلاسیک آن) به دلیل عدم وجود نهادهای واسط همواره رو به افول بوده است. وضعیت اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، امید به آینده، با شاخص‌هایی که در تمام این سالها مورد بررسی قرار گرفته، نشان‌دهنده افول شدید سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی بوده است. بسیاری بر همین تغییر مهم به عنوان چرایی شکل‌گیری این اعتراضات تاکید کرده‌اند. اما در همین دسته نظری از تحلیل‌گران، گروه دومی به نقد گروه اول پرداخته و سوال‌های جدید و جدی‌ای درباره این پیوندهای غیررسمی شکوفا شده مطرح می‌کنند.

جامعه فردگرایی خودبنیاد چگونه می‌تواند در این اندازه همدلی بیافریند و حرکت جمعی شبکه‌ای را مدیریت کند؟ آیا آنچه رخ داد نمادهای جدیدی از همبستگی را نشان می‌دهد؟ آیا شاخص جامعه‌پذیری و شکل‌گیری جامعه مدنی را می‌توان با نهادهای رسمی ارزیابی کرد؟

- تحلیل‌گران فرهنگ و سبک زندگی؛ به رغم اینکه شاید موضوع تغییر در سبک زندگی به انواع مختلف گفته شده است، اما به نظر می‌رسد موضوع شکل‌گیری و سامان‌یابی فرهنگ در شرایط سلطه هژمونیک ایدئولوژی خاص و مقدس‌سازی‌ها برطبق نظر افرادی چون برگر و لاکمن مورد توجه قرار گرفته است. در رویکردهای تاریخی و فرهنگ تمدنی هم می‌توان این نگاه فرهنگ‌گرا را دید. طبیعتاً در این اندیشه تحولی ماندگار در فرهنگ، سبک زندگی و حوزه آگاهی‌ها رخ داده که قابل بازگشت نیست. نظریه‌پردازان در این رویکرد تنها روایت‌گرند.

- تحلیل‌گرانی که جنبش اجتماعی را پدیده‌ای مترقی و لازم برای پیشبرد دموکراسی‌ها می‌دانند. این نوع نگاه حتی در دموکراسی‌های کارآمد مورد توجه قرار می‌گیرد. در واقع این جنبش‌ها را وسیله به قاعده بازگرداندن حاکمیت برمی‌شمارند و نفس جنبش و اعتراض را امری بسیار مثبت قلمداد می‌کنند. این جنبش‌ها که معنا و مسئله مشخص خود را دارد جنبش‌های شبکه‌ای (کاستلز، ۱۳۹۳)، حیات‌بخش (تورن، ۱۴۰۱)، شورشی (ابن‌سور، ۱۳۹۷)، ناهلی (لوفوور به نقل از ابن‌سور، ۱۳۹۷)، خشم و امید و ... نامیده شده و بسیاری از نظریه‌پردازان جنبش‌های جدید به آن اشاره کرده‌اند. توجه به این جنبش‌ها دیگر از منظر کارکردهای حاکمیتی و سیاستگذاری‌ها نیست. هرچند که آنها را انکار نمی‌کند. این جنبش‌ها بیش از آنکه دلیلی برای ناکارآمدی حاکمیت باشد نشانه رشد فرهنگی و فکری جامعه و شهروندانش شناخته شده و امری کاملاً مدرن و دارای فاصله با انواع آشوب و شورش تلقی می‌شود. تحلیل‌گران این گروه اصالت را به خود جنبش‌ها می‌دهند. سیاست زندگی (بیات، ۱۳۹۰) یا سیاست خیابانی (بیات، ۱۳۷۹) یکی از انواع نگاه‌هایی است که در تحلیل‌ها دیده شده است. حتی کسانی که تحلیل‌های تاریخی ارائه کرده‌اند و در این دسته قرار می‌گرفتند در نهایت به اشغال فضا و حضور در میدان حتی به شیوه‌ای دگرجا و دگرمان اشاره کرده‌اند. در مقایسه تطبیقی جنبش حاضر با جنبش‌های بیست ساله اخیر به میزان حضور در میدان و نوع حضور در میدان اشاره شده است. (کاستلز، ۱۳۹۳؛ بیات،

۱۳۹۰؛ ابنسور، ۱۳۹۷) اینکه به چه میزان و تا چه اندازه جنبش‌ها گسترش داشته‌اند موضوع مورد توجه این دسته از تحلیل‌گران بوده است. پایداری در میدان یا خیابان یا فضاهای جدید مثل دیوارها یا پشت‌بام‌ها از جمله نمادهای حضور این جنبش بوده است. برخی رسانه‌ها را نیز میدان و یا همان فضای درگیری این جنبش برشمرده‌اند.

- تحلیل‌گرانی که شکل‌گیری هویت جنبشی را چه در شرایطی که به بروز اجتماعی بیانجامد چه در مرحله کمون باشد به نوعی لحظه تأسیس آزادی می‌دانند (هارت و نگری، ۱۴۰۱). کسانی که بین دولت و قدرت با آنچه در زمینه اجتماعی و انبوه خلق می‌گذرد تفاوت قائل می‌شوند. در واقع اصالت سیاست را نه در دولت که در همین حضور گروه‌ها، انجمن‌ها و اسمبلی (مجموعه)ها^۱ می‌دانند. کسانی که به نوعی بازپس‌گیری سیاست را مدنظر قرار داده و آن را نه در اختیار کنشگران سیاسی گذشته در میدان، نه در دست نهاد دولت که اتفاقاً در میان همین گروه‌های اجتماعی، همین گعده‌ها و محافل می‌بینند. شاید بتوان به لحاظ نظری رویکرد دوگانه گرای هانا آرنه به انقلاب و توجه ویژه هارت و نگری به انبوه خلق، اسمبلی‌ها و کارآفرینی انبوه خلق به جهت سازماندهی این محافل را به این گروه نسبت داد. موضع نظری این گروه از تحلیل‌گران، همدلانه و تا حدود زیادی ستایشگرانه است. می‌توان فاصله آشکار این تحلیل‌گران از حاکمیت و حتی از نهادهای رسمی و جامعه مدنی سنتی و گروه‌ها و نخبگان سیاسی شاخص را دید. کسانی که حتی از سیاستمداران فعلی گذر کرده‌اند. نه از منظری که توانایی پذیرش نوع نگاه و حرفهای ایشان را ندارند، یا با آنها مشکل و با ارمان‌های ایشان فاصله دارند؛ بلکه این گروه از این رو با نهادهای موجود فاصله گرفته‌اند که باور دارند ایشان از نقطه‌ای آغاز می‌کنند که پیش از این به پایان رسانده‌اند، اما در این نوع نگاه حاکمیت، دولت و حکمران دیگر مورد توجه نیست. مردم و همین لحظه‌ها و کنشگری‌ها، محافل و گعده‌هایشان مورد توجه است. بسیاری بر این باورند که همین محافل و گروه‌های برآمده از آن هستند که هم مفاهیم و هم پراکسیس ذیل آن را خلق می‌کنند. از این‌روست که تحلیل‌گران این دسته، نگاه متفاوتی به جایگاه روشنفکران و نسبتشان با جنبش اخیر دارند. در واقع مفهوم سازی، پیش‌برندگی، عمل و ... در این نوع نگاه در هم تنیده است. از این‌روست که تحلیل‌گرانی که از این منظر می‌نگرند تا حدودی ستایشگرانه تنها به بلند کردن صداها می‌پردازند.

1 assembly

منابع

- ابنسور، میگل؛ ۱۳۹۷: دموکراسی علیه دولت - مارکس و لحظه ماکیاولین، ترجمه فؤاد حبیبی و امین کرمی، انتشارات ققنوس، چاپ اول
- بیات، آصف؛ ۱۳۹۰: زندگی همچون سیاست - چگونه مردم عادی خاورمیانه را تغییر می‌دهند، ترجمه فاطمه صادقی، نشر کتابهای الکترونیکی امین
- بیات، آصف؛ ۱۳۷۹: سیاست‌های خیابانی - جنبش تهیدستان در ایران، ترجمه سید اسدالله نبوی چاشمی، نشر شیرازه
- تورن، آلن؛ ۱۴۰۱: جامعه‌شناسی جنبش‌های اجتماعی، ترجمه سلمان صادقی‌زاده، انتشارات طرح نو
- تورن، آلن؛ ۱۴۰۰: بازگشت کنشگر - نظریه اجتماعی در جامعه پسا صنعتی، ترجمه سلمان صادقی‌زاده، نشر ثالث
- دلایپورتا، دوناتلا و دیانی، ماریو؛ ۱۳۹۰: مقدمه‌ای بر جنبش‌های اجتماعی، ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران: کویر، چاپ دوم
- کاستلز، مانوئل؛ ۱۳۹۳: شبکه‌های خشم و امید - جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت، ترجمه مجتبی قلی‌پور، نشر مرکز، چاپ اول
- هارت، مایکل؛ نگری، آنتونیو؛ ۱۴۰۱: اسمبلی، ترجمه فؤاد حبیبی، موسسه انتشارات نگاه
- Beck, C (2002), "Mothering multiples: a Meta synthesis of Qualitative research", MCN, the American journal of maternal/child Nursing, 28(2): 93-99
- Bench, S. and Day, T. (2010). The User Experience of Critical Care Discharges: A Meta - Synthesis of Qualitative Research. International Journal of Nursing Studies, 47(4):487 - 499.
- Tilly, Charles. (1978). *From Mobilization to Revolution*. London: Addison, Wesley
- Zimmer L. (2006), "Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts", Journal of Advanced Nursing 53(3): 311-318.